

Paul van Ostaaijen

1896-1928

Overzicht

- 1. PvO tot heden**
- 2. PvO's leven**
- 3. PvO en poëtica**
- 4. PvO en poëzie**
- 5. PvO en proza**

1. PvO tot heden

- ★ PvO van toen tot nu
- ★ PvO in de literatuur

1. PvO tot heden

★ **PvO van toen tot nu**

★ **PvO in de literatuur**

★ In het straatbeeld

Van Oostaijen in Rotterdam

Gedicht van Paul van Ostaijen in Leiden

Een Amerikaanse auto met gedichten van Paul van Ostaijen

Een fragment van “Meloepie” van Paul van Ostaijen (Graslei/Korenlei, Gent)

Standbeeld van Paul van Ostaijen in Antwerpen

Standbeeld van
Paul van Ostaïjen
in Antwerpen

Antwerpse schrijvers
op de gevel van een
restaurant in Antwerpen

- ★ Theaterstukken
- ★ Tentoonstellingen
- ★ Etc.

BEZETTE STAD

Affiche voorstelling van het
Nederlands Kamertoneel
(1963)

van 4 tot 27 januari
okt scapino theater
Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

WOLFA
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF
WOLFF

Affiche voorstelling van
De Nieuwe Komedie
(1969)

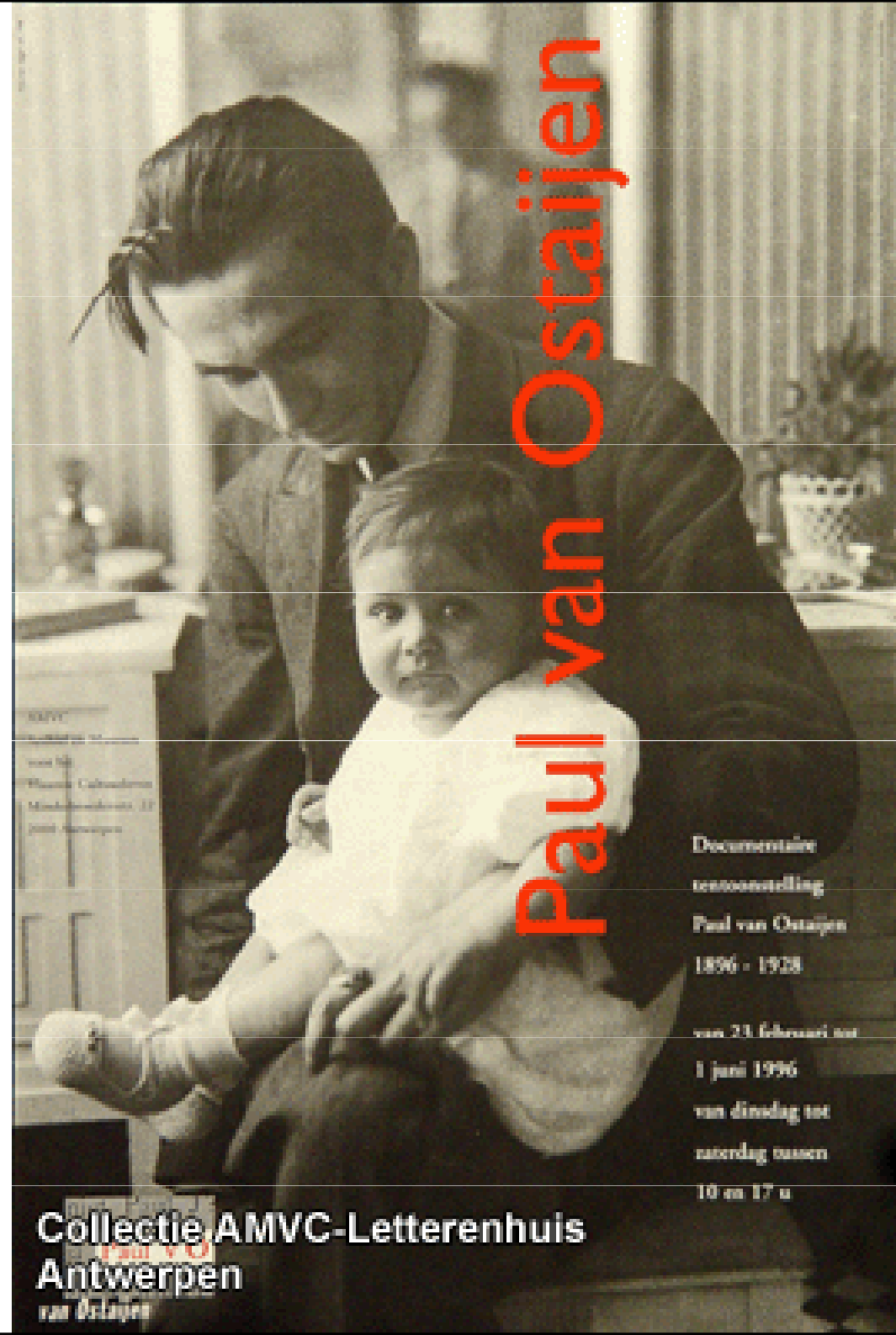

Affiche voorstelling van
Het Meirtheater
(1977)

Affiche tentoonstelling in het
AMVC in het Van Ostaijen-jaar
1996

Paul van Ostaijen

Documentaire
tentoonstelling
Paul van Ostaijen
1896 - 1928
van 23 februari tot
1 juni 1996
van dinsdag tot
vrijdag tussen
10 en 17 u

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen
van Ostaijen

Affiche tentoonstelling
in het Van Ostaijen-jaar
1996

Paul van Ostaijen

in beeld

Grafiek en tekeningen
van tijdgenoten

van 24 februari tot
zondag 2 juni 1996

Stedelijk
Prontenkabinet
Vrijdagmarkt 22
2000 Antwerpen

Opentijden:
 elke dag van 10 uur tot 18 uur
 inclusief op maandag
 zaterdag 11 uur tot 17 uur
 inclusief op
 zaterdag 11 uur
 inclusief op 14

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Affiche lezingen
in het Van Ostaijen-jaar
1996

1896 niet Paul J. J.

ja Paul v O

zij is zoveel

van Ostaijen
in
de kelder

15 MAART 1996
19 APRIL 1996
21 MAI 1996
18 JUNI 1996

DE Kelder

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

De Jazz van het Bankroet
In 1920 geschreven door
Paul van Ostaïen
In 2006 in een productie van
Frank Herrebout

http://nl.youtube.com/watch?v=Fucw_y6yk8Y

“Metafiziese jazz” in een compositie van Michiel Braam

Reclame Poëziecentrum
(2003)
Paul van Ostaijen en
Guido Gezelle

GEZELLE EN VAN OSTAIJEN
RICHTEN HUN NIEUWE HUIS IN.

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

POEZIE
CENTRUM

GEZELLE EN VAN OSTAIJEN KRIJGEN
DORST VAN AL DAT VERHUIZEN.

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

100 tot 1200 uur per week op zaterdag 3 en zondag 6 uur (10h tot 12h)

POEZIE
CENTRUM

Antwerpen 2003

Reclame Poëziecentrum
(2003)

★ PvO < canon

toch ook weer mee te vallen met dat conservatisme. Absolute ankerpunten van onze canon – *Max Havelaar*, *De Kapellekensbaan*, de poëzie van Van Ostaïen, Lucebert of Faverey – ogen ook vandaag nog altijd radicaal en die radicaliteit is niet de minst belangrijke reden voor hun canonisering. In vergelijking met, bijvoorbeeld, Amerikaanse canoniseringprocessen – *Norton Anthology*, de curricula van de meeste universiteiten,

---

Het opstellen van een canon is een ideologische bezigheid. Het niet-opstellen ervan ook

de poëzie die aanwezig is op fondslijsten van grote uitgevers en (dus) in de boekhandel – blijkt ons taalgebied veel ruimdenkender en genereuzer ten opzichte van wat uit de band springt. Twee heikele

PAUL VAN OSTAJEN (dichter)

1896-1928

25 „Dag ventje met de fiets op de vaas met de bloem ploem ploem.“

Paul van Ostajen schreef gedichtjes. Soms kinderlijk eenvoudige, lieve niemendalletjes, zoals *Marc groet 's morgens de dingen*. Andere getuigden van een volwassenheid of een beklemmend verdriet. *Melopee*, bijvoorbeeld, een gedicht dat elke Gentenaar die weleens op de Graslei heeft gezeten, al heeft gelezen op de kade aan de overkant van het water.

„Onder de maan op de lange rivier schuift de kano naar zee.“

Paul van Ostajen was een kunstenaar. Ook van zijn eigen leven maakte hij een kunstwerkje, zoals het een echte dandy betaamt. Hij had een mooi lief, een model, dat hij later verloor aan een Duitser, de zwager van Thomas Mann. Hij bleef haar ook na de breuk de meest romantische brieven schrijven. En zij schreef terug.

Van Ostajen werd geboren in Antwerpen, als zoon van een Nederlandse vader — een loodgieter — en een Belgische moeder. Hij was hun zevende kind, een nakomertje en geen uitbinker op school. Maar hij was begaafd, las veel en kreeg onder meer les van August Borms. In het huis van de componist Jef van Hoof kwam de jonge Van Ostajen in contact met kunstenaars, journalisten en flaminganten.

Hij schreef in hopen tijdschriften, maar daar hebben we het nu niet over. Van

Ostajen was vooral dichter en heeft, in zijn korte leven, een grote evolutie door-gemaakt. In *Musc-Hall* beschreef hij op poëtische wijze zijn escapades in het nachtleven. Hij ging door een expressio-nistische periode met *Het Sienjaar* en in Berlijn leerde hij het dadaïsme kennen, wat resulteerde in *Bezette Stad* (1921), over Antwerpen in oorlogstijd.

Waren die gedichten 'opvallend' of 'ei-genzinnig' of gewoon 'heel bij-zonder', Van Ostajen zit voor-al in ons dichterlijke geheu-gen dankzij zijn zuivere ly-riek. De bedoeling daarvan was poëzie te scheppen, die los stond van zowel de dichter als de uiterlijke werke-lijkheid. „Poëzie is een mystieke extase. Poëzie heeft eigen-lijk niets te vertellen, buiten het uit-zeggen van het vervuld-zijn-van-het-onzegbare.“

De laatste jaren van zijn korte leven (1896-1928) leed hij aan tuberculose. Ook alweer zoals het een kunstenaar be-taamt, stierf hij te vroeg. En alleen. Hij heeft gelukkig een zelfportret nagela-ten. „Mijn bloedverwanten droomden: muzikale wonderknaap. Evenwel geen talent. Slechts eenmaal voetbal ge-speeld. Voldoende om een 10 x 2 centi-meter lang bij breed litteken te behou-den. Ik speel geen voetbal meer. Mijnhe-ren, ik ben een slachtoffer van de sport.“

Bart Dobbelaere, *Wetstraatredacteur*
■ <http://users.pandora.be/gaston.s.baesel/davey&dichter.html>

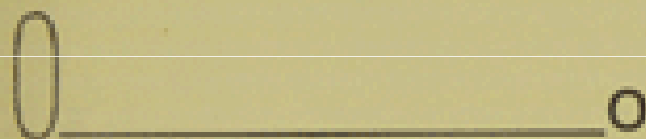
★ Bekende gedichten en fragmenten

BOEM

PAUKESLAG

daar ligt alles

PLAT

voor razen vieten celli bassen koperen triangel

trommels PAUKEN

razen rennen razen rennen razen RENNEN

STOP!

drama in volle slag hoeren slangen werpen zich op eerlike
mannen het gezin wankelt de fabriek wankelt

de eer wankelt ligt er
alle begrippen VALLEN

HALT!

BOEM

PAUKESLAG

daar ligt alles

PLAT

0 _____ 0

veer raaa violen celli bassen koperen **triangel**

trommels **PAUKEN**

raaa rennen razen rennen razen **RENNEN**

STOP!

drama in volle slag hoeren slangen werpen zich op eerlike
mannen het **gesin** wankelt de fabriek wankelt

de eer wankelt ligt er
alle **begrippen** **VALLEN**

HALT!

Paul van Ostaijen **BOEKENWEEK 2006**

 Rivendell Pot-T-shirt
© 2006 www.rivendell.nl

A photograph of a street scene at night. In the background, there is a stone building with a large blue door and a window. A person is walking on the sidewalk in the foreground. The text is overlaid on the image.

MELOPEE

Voor Gaston Burssens

Onder de maan schuift de lange rivier
Over de lange rivier schuift moede de maan
Onder de maan op de lange rivier schuift de kano naar zee

Langs het hoogriet
langs de laagwei
schuift de kano naar zee
schuift met de schuivende maan de kano naar zee
Zo zijn ze gezellen naar zee de kano de maan en de man
Waarom schuiven de maan en de man getweeën gedwee naar de zee

<http://nl.youtube.com/watch?v=9Ei5RBeSwjo&feature=related>

Sportjournalist citeert Melopee van Paul van Ostaïen
tijdens het verslag van een kanowedstrijd
Uitzending van “De grootste Belg”

<http://www.youtube.com/watch?v=495ZCHktrM&feature=related>

“Melopee” van Paul van Ostaijen voorgelezen

(Paul van Oortroyen
Paul Verreydt)

Sjimpansees

Clavis

met Paul J
ja Paul v C
is gewoel
van Oslagen

Ik wil **bloot** zijn
en beginnen

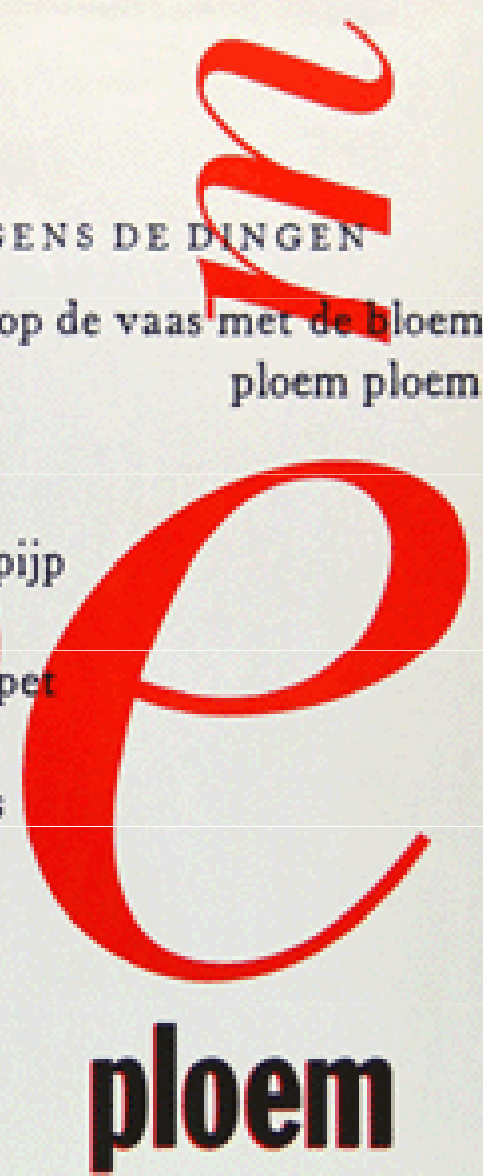
Illustratie door Marc Groet. Aankomende in Antwerpen, maart 1982.
Foto: Gertjan van der Vlist. Uitgeverij van Oostlag.
Met dank aan: Erik van der Vlist, Antwerpen, voor de foto's van de stad Antwerpen en de haven van Antwerpen.

MARC GROET 'S MORGENS DE DINGEN

Dag ventje met de fiets op de vaas met de bloem
ploem ploem

dag stoel naast de tafel
dag brood op de tafel
dag visserke-vis met de pijp
en
dag visserke-vis met de pet
pet en pijp
van het visserke-vis
goeiendag

Daa-ag vis
dag lieve vis
dag klein visselijjn mijn

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

met Paul J
ja Paul v O
vrij geschreefd
van Oostlag

<http://www.youtube.com/watch?v=FpDKGUtMfow>

‘Marc groet ‘s morgens de dingen’ voorgelezen door zevenjarige

<http://nl.youtube.com/watch?v=qIjxG9Jfq1U&feature=related>

**‘Marc groet ‘s morgens de dingen als een voorbeeld van
‘poésie pure’ (onderdeel documentaire PvO)**

1. PvO tot heden

★ PvO van toen tot nu

★ **PvO in de literatuur**

tot heden

★ PvO van toen tot nu

★ **PvO in de literatuur**

★ PvO in gedichten

voorbeeld **Remco Campert** in 1966

Als Paul van Ostaijen
niet zo jong gestorven was
en nu nog leefde
dan was hij 69 geweest

Daar moet je toch eigenlijk
óók niet aan denken

★ Intertekstualiteit: Citaten van PvO

voorbeeld **Peter Holvoet-Hanssen** in 1998

997 Cassandra, onzin elk woord
zwaarwichtig te verdonkeremanen

998 sterrenjager, spelenderwijs ontdekken
snuffelende kinderen in de voetsporen van
Einstein formules op een narrenpak

999 Gouddraadje, *doe de deur dicht van de
doos*

000 *ik slaap*

BERCEUSE Nr. 2

Slaap als een reus
slaap als een roos
slaap als een reus van een roos
reuzeke
rozeke
zoetekoeksdozeke
doe de deur dicht van de doos
Ik slaap

Uit de bundel: Nagelaten Gedichten

2. PvO's leven

- ★ PvO's levensloop
- ★ PvO als activist
- ★ PvO in Berlijn

2. PvO's leven

★ **PvO's levensloop**

★ PvO als activist

★ PvO in Berlijn

★ Paul van Ostaijen

★ Zot Polleken Paul = Pol

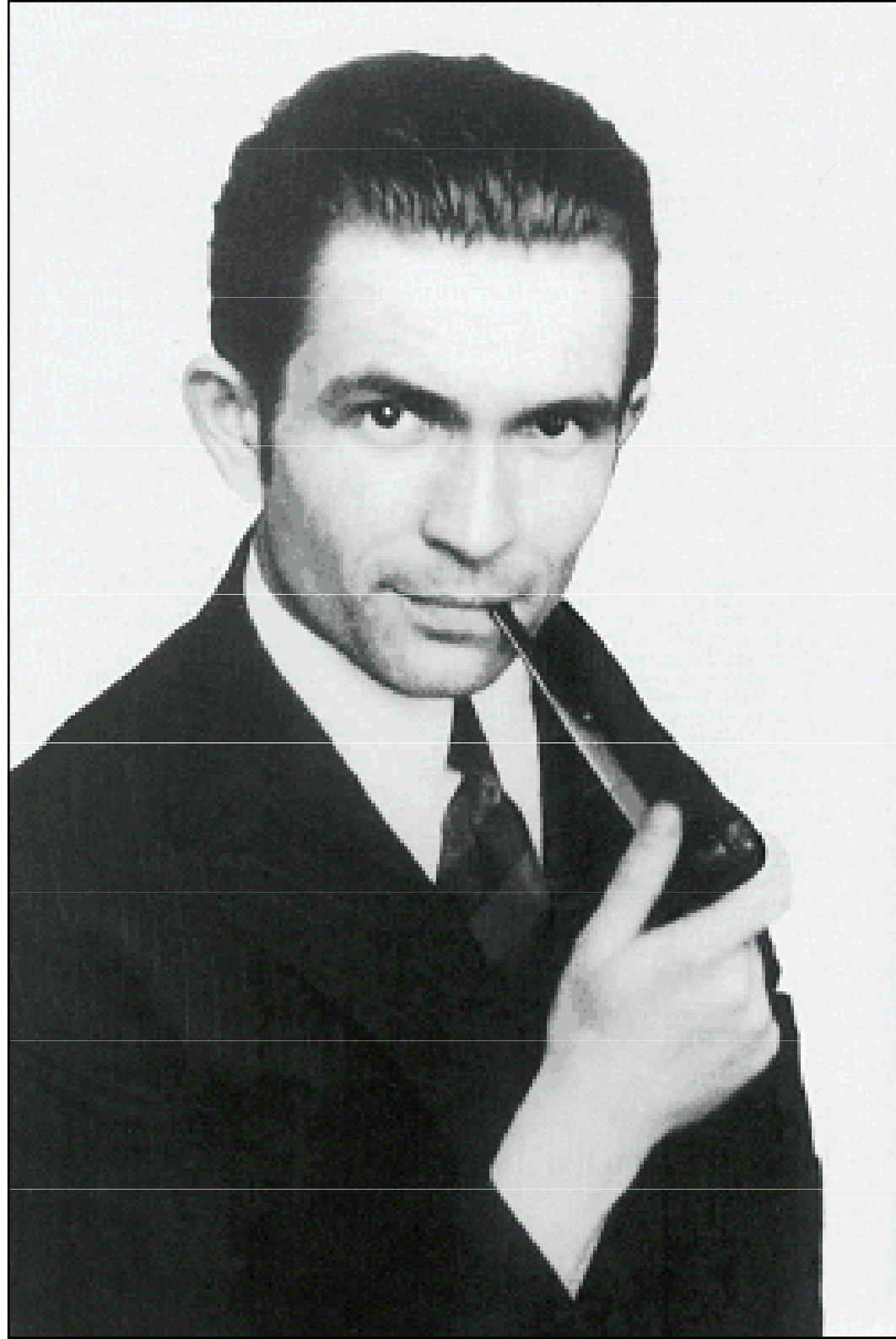
★ Meneer 1830 => PvO als dandy

★ PvO

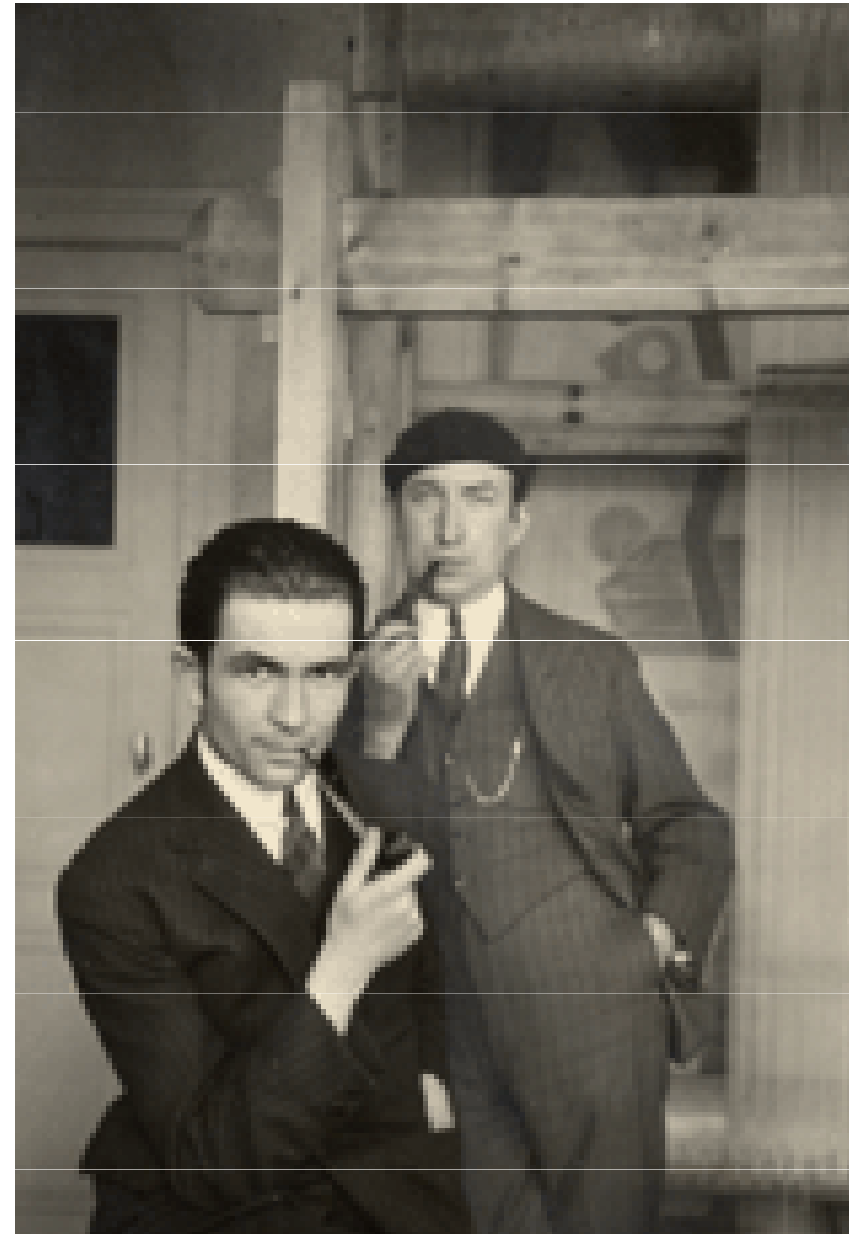

Paul van Ostaijen als dandy
(‘meneer 1830’)

Paul van Ostaïjen in 1918

Paul van Ostaijen en Jozef Peeters

<http://www.youtube.com/watch?v=BC7ObFmvc1o&NR=1>

**Paul van Ostaijen en de stad (Antwerpen)
(onderdeel van een documentaire)**

1896-1928

★ Antwerpen

★ Berlijn

★ Antwerpen, Brussel,...

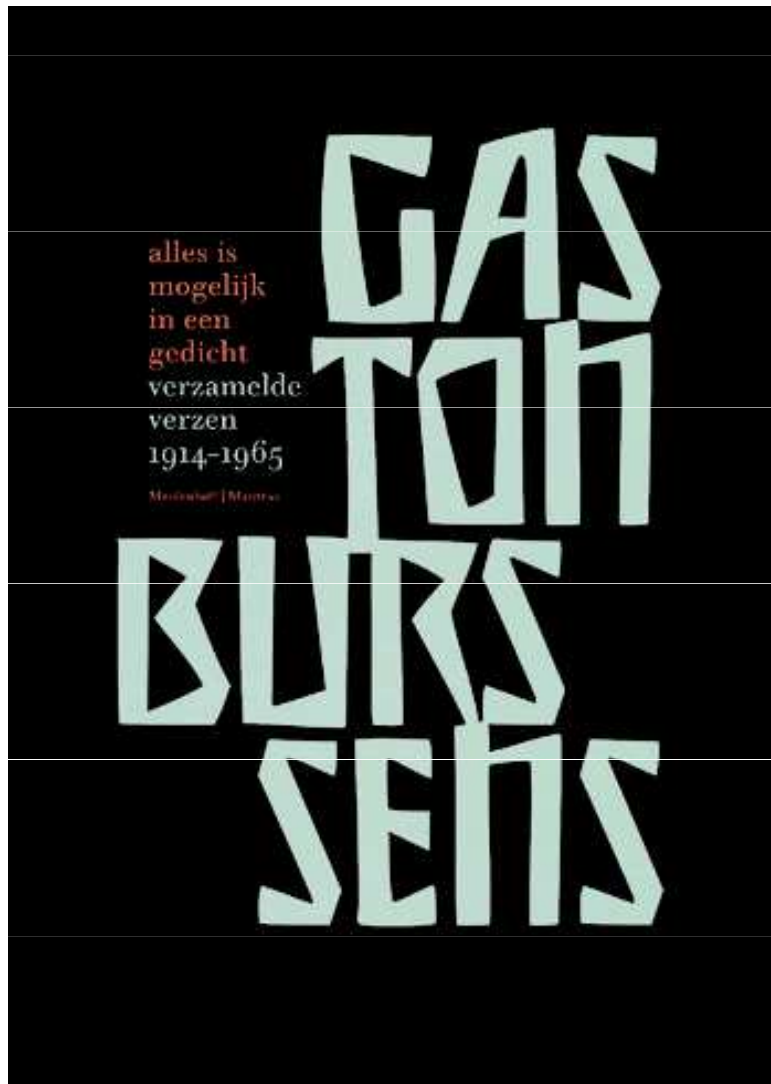
Biografie: <http://www.dbnl.org/tekst/bork001nede01/osta002.htm>

Tijdschriften

- ★ *Ruimte* => *humanitair expressionisme* (zie later)
- ★ *Vlaamsche Arbeid*
- ★ *Avontuur*

Kunstenaarsmilieu

★ Gaston BursSENS (1896-1965) => *dichter*

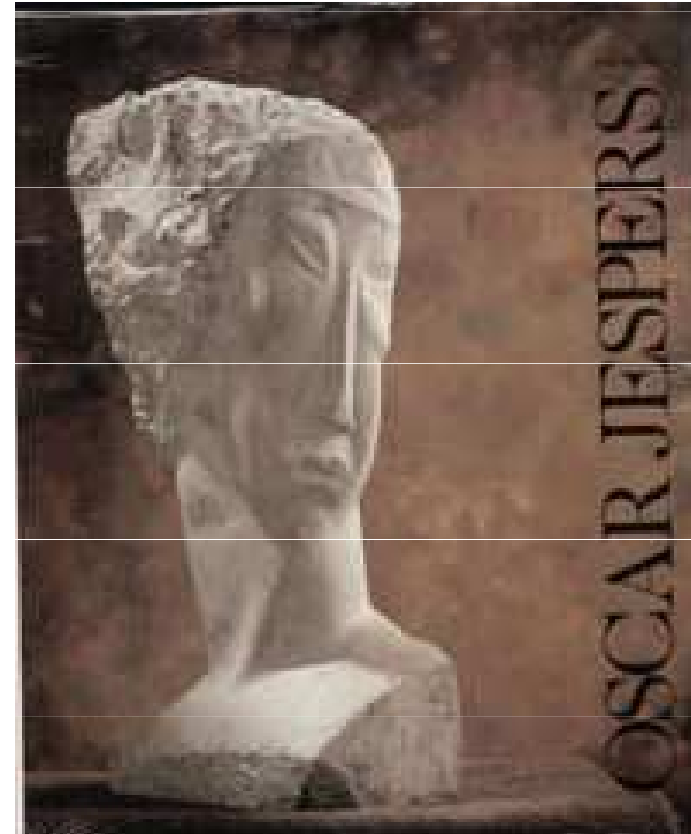
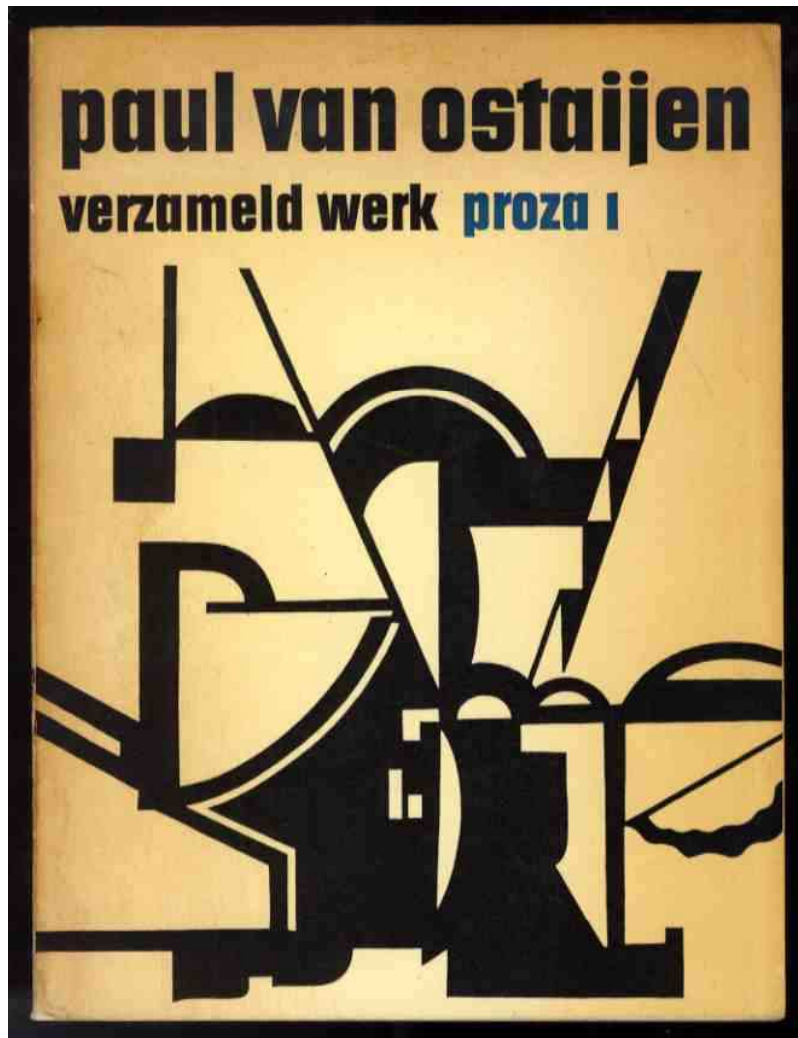
Kunstenaarsmilieu

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

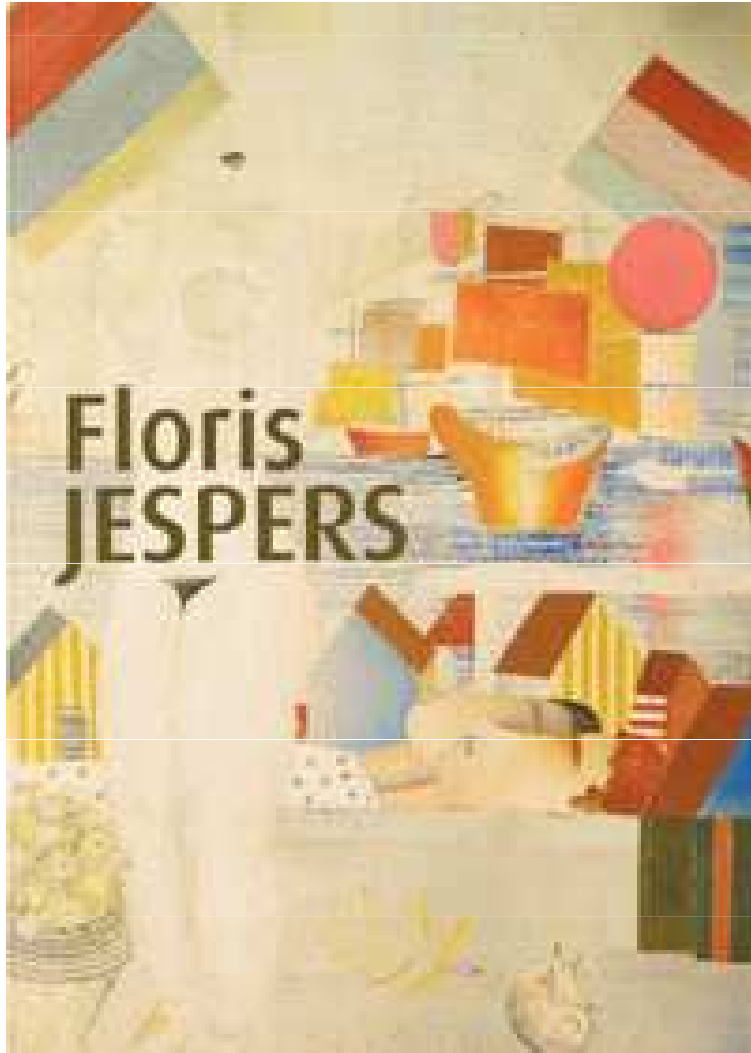
- ★ Oscar Jespers (1887-1970) => *beeldhouwer*
- ★ Floris Jespers (1889-1965) => *kunstschilder*

Kunstenaarsmilieu

★ Oscar Jespers (1887-1970) => *beeldhouwer*

Kunstenarsmilieu

★ Floris Jaspers (1889-1965) => *kunstschilder*

<http://www.youtube.com/watch?v=IJRovZhmKyc&feature=related>

PvO en expressionisme (onderdeel documentaire)

2. PvO's leven

- ★ PvO's levensloop
- ★ **PvO als activist**
- ★ PvO in Berlijn

<http://www.youtube.com/watch?v=AhPRTndsDZw&NR=1>
PvO in de bezette stad Antwerpen tijdens WOII
(onderdeel van een documentaire)

Activisme

★ Antwerpen

★ “Vlaamsche Bond”

★ WOI

★ **Activisme** => Geert van Istendael, *Het Belgisch labyrint*

★ Berlijn

Biografie: <http://www.dbnl.org/tekst/bork001nede01/osta002.htm>

Paul van Ostaijen
als militair (1922)

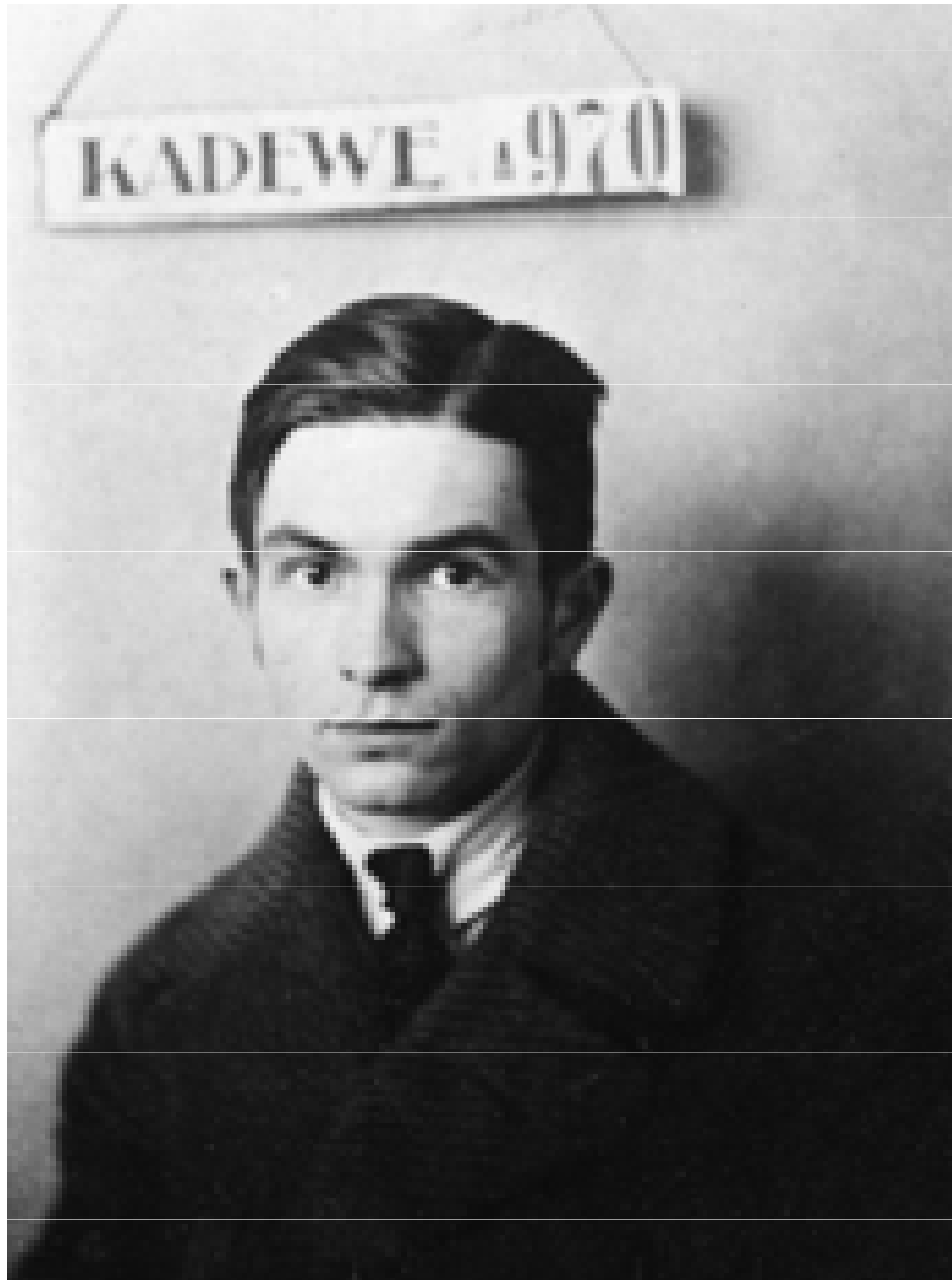
Paul van Ostaijen: pasfoto's in zijn 'Militair Zakboekje'.

2. PvO's leven

- ★ PvO's levensloop
- ★ PvO als activist
- ★ **PvO in Berlijn**

Paul van Ostaijen, bestemd voor
een paspoort voor de
Duitse vreemdelingenpolitie

Berlijn

PvO maakt kennis met

★ de `Sturm'-groep

★ het dadaïsme

★ enkele `Bauhaus'-kunstenaars

Biografie: <http://www.dbnl.org/tekst/bork001nede01/osta002.htm>

Berlijn

★ Politiek --- communisme

=> de moord op Rosa Luxemburg en Karl Liebknecht (1919)

★ Kunst --- expressionisme

Berlijn

Berlijn

KUNSTHANDLUNG DR. OTTO BURCHARD
BERLIN, LÜTZOW-UFER 13

Geöffnet täglich von 10—1 Uhr vormittags
und 3—6 1/2 Uhr
nachmittags

Eintritt
3 Mk.

Die Bewegung Dada führt zur Aufhebung des Kunsthandels

**ERSTE INTERNATIONALE
DADA-MESSE**

Veranstaltet von
Marschall G. Grosz,
Dadasoph Raoul Hausmann,
Monteurdada John Heartfield

Katalog / Preis 1,70 Mk.

Ausstellung und Verkauf dadaistischer Erzeugnisse

Der dadaistische Mensch ist der radikale Gegner
der Ausbeutung, der Sinn der Ausbeutung schafft nur Dumme und der dadaistische Mensch hat die Dummheit und
liebt den Unsinn! Also zeigt sich der dadaistische Mensch als wahrhaft real gegenüber der stinkenden Verlogen-
heit des in seinem Lehnstuhl verreckenden Familienvaters und Kapitalisten.
R. Hausmann.

Berlijn

Selbstbildnis von George Grosz

noch an der paranoischen Idee laborierte, dass er der Präsident der Welt sei, lehnte meinen Vorschlag ab und kam selbst mit seinem Friedensangebot heraus, was natürlich gänzlich verfehlt war. Ich ging jetzt direkt an die Front und die Spitze der Truppen, aber die Klappe fiel mir in den Rücken, man schleppte mich in den Justizpalast der Vereinigten Staaten nach Genf, internierte mich in der Kaiser-Wilhelm-Kaserne und die Folgen kennt man. Czernin schrieb in Wien seinen geheimen Bericht an den Kaiser Karl: der Bericht gelangte in die Hände der Entente, Wilson wurde ersucht, dem deutschen Volk klar zu machen, dass der Präsident von Amerika die Sorge für sein Wohl übernommen und jede weitere Bemühung in Deutschland überflüssig sei. Vergebens machte ich am 19. September 17 meinen Besuch in Kremsier, Hindenburg und Ludenburger erklärten mir beide gleichzeitig, meine geistigen Takte seien ganz ungenügend, und sie übernahmen nach wie vor die Verantwortung für den Sieg. Gegen diese Verabredung gab es kein Mittel mehr. So trat ich im Frühjahr 1918 zum Dadaismus über. Man ernannte mich zum Oberdada. Aber statt dass man am 9. November verantwortlich geworden wäre, und, um die Bahn frei war, mir das ehemals kaiserliche Schloss eingeräumt und mich zum Diktator des Proletariats ernannt hätte, lehnte Liebknecht die deutsche Präsidentschaft, die ihm Adolf Hoffmann auf dem Balkon des Schlosses anbot, ab. Am 17. November versuchte ich im Dom eine letzte Klärung der Sachlage; Adolf Hoffmann, der damals im Kultusministerium sass, und zu dessen Ressort die Angelegenheit gehörte, liess mich im Stich, und so wurden Karl Liebknecht und Rosa Luxemburg am 15. Januar im Ebnshof ermordet. Dann folgte ein Schlag auf den andern. Am 7. Mai wurde der Friedensvertrag in Versailles überreicht, nachdem ich am 19. April vergeblich im Reichsministerium persönlich meine Karte abzugeben und festgestellt hätte, dass ich nicht tot bin, auch wenn die Presse mich für tot erklärt hat. Aber weder meine ich vergeblich; Scheidemann und Ebert wussten alles besser, bis zum 28. Juni. Doch inzwischen war unser

Was ist dada?
 Eine Kunst? Eine Philosophie? Eine Poetik?
 Eine Feuerversicherung?
 Oder: Staatsreligion?
 ist dada wirkliche Energie?
 oder ist es Garnichts, d.h. alles?

Direktion r. hausmann
 Steglitz zimmermann
 strasse 34

DER dada

50 Pfg.

hausmann - baader
 3/ 3333/3333
 5,0
 13 7 - 1.8574285
 60 40 50 60 30 20 60 40

dadadegie

Ach

3,14159

10 A D S G D A T T T S A 8

Jahr I des Weltfriedens. Avis dada
 Hirsch Kupfer schwächer. Wird Deutschland verhungern? Dann muß es unterzeichnen. Fische junge Dame, zwanzigvierziger Figur für Hermann Loeb. Wenn Deutschland nicht unterzeichnet, so wird es wahrscheinlich unterzeichnen. Am Markt der Einheitswerte überwiegen die Kursrückgänge. Wenn aber Deutschland unterzeichnet, so ist es wahrscheinlich, daß es unterzeichnet um nicht zu unterzeichnen. Amorsale. Achtuhr-abendblattmittrausendeshimmels. Von Viktorhahn. Loyd George meint, daß es möglich wäre, daß Clemenceau der Ansicht ist, daß Wilson glaubt, Deutschland müsse unterzeichnen, weil es nicht unterzeichnen nicht wird können. Infolgedessen erklärt der club dada sich für die absolute Preßfreiheit, da die Presse das Kulturinstrument ist, ohne das man nie erfahren würde, daß Deutschland endgültig nicht unterzeichnet, bloß um zu unterzeichnen. (Club dada, Abt. für Preßfreiheit, soweit die guten Sitten es erlauben.)

Die neue Zeit beginnt mit dem Todesjahr des Oberdada

Ad 1

Mitwirkende: Baader, Hausmann, Huelsenbeck, Tristan Tzara.

Berlijn

Le tableau le plus savant
et le plus complet broite
l'herbe de mon jardin.

Tristan Tzara adore ses
amis. Les journaux sont
les panoramas de sa vie.

Francis Picabia s'attaque
toujours à lui-même.

Erik Satie a trouvé la
musique d'ameublement;
façon de s'introduire
dans le monde. (Loca-
tion pour soirées.)

Archipenko est un homme
aussi fermé qu'une
maison close.

Marcel Duchamp continue
à donner des leçons
d'amour.

Kaufen Sie
die Bücher des
Malik-Verlags

und
vergessen Sie
nicht:

**DADA
SIEGT**

!!!

Der Dadaist WIELAND HERZFELDE, Kurfürstendamm 76.

Les scandinaves prennent plaisir aux promenades du soir, lorsqu'ils peuvent
contempler la lune. Et par temps brumeux, les tableaux „comme la lune“
de Matisse, la remplace en appartement.

DADA est contre la vie chère.

Francis PI-PICABIA.

Dr. Otto Burchard vom Lützow-Offiz führt zum Beluch feiner DADA-
Abende auf. Raberes DADA, 4. Director Hausmann.

WIELAND HERZFELDE Tragigrotesken der Nacht TRÄUME

mit Einband und zahlreichen Illustrationen von

GEORGE GROSZ

In Glanzkarton Preis M. 8.20

Gebunden Preis M. 12.-

DER MALIK-VERLAG, Berlin-Halensee

Verantwortl. Schriftleiter: RAUL HAUSMANN, Berlin. — Drucktechnische Anordnung:
JOHS HRAKPFELD — Druck: OTTO HELLWEG, Berlin-Wilmersdorf, Uhländstr. 61.

Berlijn

Berlijn

Ook andere invloeden
Zoals de **jazz**

<http://nl.youtube.com/watch?v=M4GIFY3zk7c>

**PvO, Berlijn en jazz – de invloed van jazz op PvO's poëzie
(onderdeel van een documentaire)**

Fritz Stuckenberg

3. PvO en poëtica

- ★ PvO en modernisme
- ★ PvO en poëtica

3. PvO en poëtica

★ PvO en modernisme

★ PvO en poëtica

Modernisme

- ★ Korte periode literair actief, veel verschillende ontwikkelingen
- ★ Ook actief als **essayist**
- ★ Theoreticus van het **modernisme**

=> Zie ook volgende week i.v.m. Nijhoff

Thomas Vaessens
presenteert
Circus Dubio & Schroom

Met Martinus Nijhoff,
Paul van Ostaïjen &
de mentaliteit van het
modernisme

Martinus Nijhoff en Paul van Ostaïjen behoren tot de kopstukken van het laaglandse modernisme in de eerste helft van deze eeuw. Terwijl de turbulente sociale en politieke situatie intellectueel Europa dwingt tot duchtige reflectie op de moderne tijd, trekken deze dichters zich terug in een van wereld en werkelijkheid losgezongen literatuur. Althans, dat is wat ze hun publiek graag doen geloven.

Modernisme

Context: moderniteit

- ★ 'De gezapige, geordende en overzichtelijke Biedermeiertijd liep zichtbaar op zijn laatste benen, de oprukkende **moderniteit** creëerde een nieuwe wereld van rationalisering, democratisering, schaalvergroting, urbanisering, massaproductie, massaconsumptie, kapitaalsaccumulatie, gedisciplineerde of gehomogeniseerde arbeid.' (Marc Reynebeau, 'Mensen zonder eigenschappen', in: 'De jaren '30 in België', blz 13-14)

3. PvO en poëtica

★ PvO en modernisme

★ **PvO en poëtica**

Expressionisme

Ontwikkeling (!)

Humanitair expressionisme

Organisch expressionisme

Humanitair expressionisme

- ★ Engagement
- ★ Collectiviteit, gemeenschap
- ★ Kunstenaar zet zich actief in in de samenleving
- ★ Maatschappelijke en ethische gerichtheid
- ★ Reactie WOI ; internationaal, pacifistisch

http://www.dbnl.org/tekst/bork001etto1/lexicon_009.htm

Humanitair expressionisme

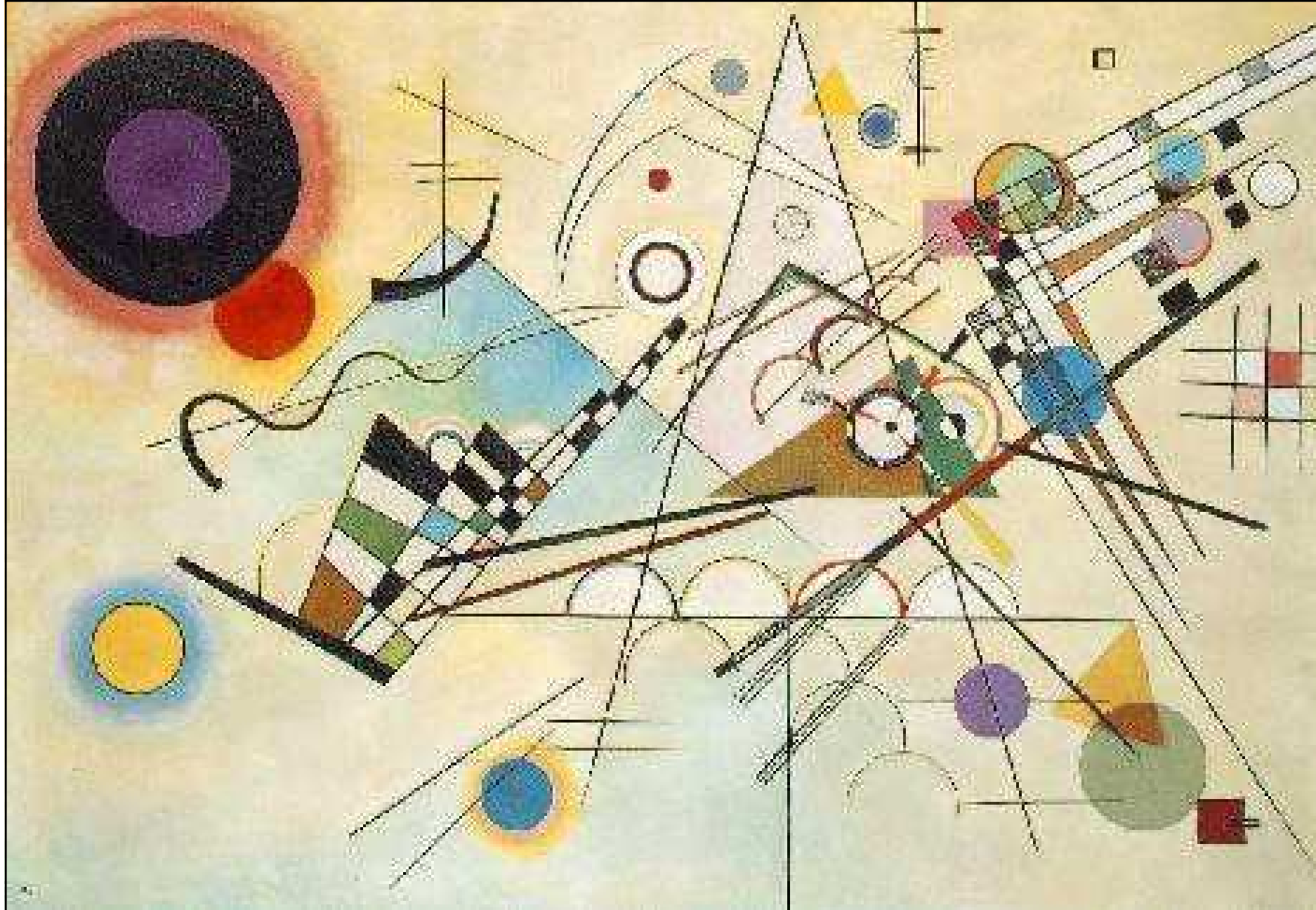
Humanitair expressionisme

PvO, *Over dynamiek* (1917)

- ★ Theoretisch opstel
- ★ > Apollinaire, Kadinsky
- ★ Woord- en klankassociatie
- ★ “ritmische kernen”
- ★ Lange zinnen
- ★ Engagement, boodschapperigheid

S
A
LUT
M
O N
D E
DONT
JE SUIS
LA LAN
GUE É
LOQUEN
TE QUESA
BOUCHE
O PARIS
TIRE ET TIRERA
T O U JOURS
AUX A L
LEM ANDS

Apollinaire

Kadinsky

Humanitair expressionisme

Voorbeelden:

“Van Gogh”

“Ensor”

“Christus”

In *Het Sienjaal* (1918)

Ensor

Ensor

Organisch expressionisme

- ★ Term PvO
- ★ Autonomie
- ★ Zuivere lyriek
- ★ Los van de persoon van de auteur
- ★ Muzikale poëzie

http://www.dbnl.org/tekst/bork001lett01/lexicon_016.htm#O070

Organisch expressionisme

★ Poésie pure

★ Lyrisme à thème

★ Ontindividualisering

★ *Gebruiksaanwijzing der lyriek* (1926)

Voorbeeld: “Melopee”

Organisch expressionisme

- ★ “Niet de dichter is gewichtig, wel het gedicht.”
- ★ “Het Ik blijft het hoogste goed, doch niet het Ik van de dichter, maar wel het Ik van het gedicht.”
- ★ “Poëzie is woordkunst”
- ★ “Innerlijke noodwendigheid”

Organisch expressionisme

★ “Poëzie is niet: gedachte, geest, fraaie zinnen, is noch doctoraal, noch dada. Ze is eenvoudig een in het metafysische geankerd spel met woorden.”

<http://www.youtube.com/watch?v=ffW1zkNUFFM&feature=related>

**“Poëzie is woordkunst” – citaten uit PvO’s poëtische geschriften
(onderdeel van een documentaire)**

4. PVO en poëzie

- ★ Music-Hall
- ★ Het Sienjaar
- ★ Feesten van Angst en Pijn
- ★ Bezette stad
- ★ Nagelaten gedichten

4. PvdO en poëzie

★ **Music-Hall**

★ **Het Sienjaar**

★ **Feesten van Angst en Pijn**

★ **Bezette stad**

★ **Nagelaten gedichten**

1245 Eufoda M

PAUL VAN OSTAIJEN
MUSIC-HALL

Peter Vermeersch
Prima La Musica • Dirk Vermeulen

Music-Hall (1916)

Nog deels in de traditie van het fin de siècle

- ★ PvO als dandy; poëzie met dandyeske trekjes
- ★ Lyrische ik-figuur: poseur (masker!)
- ★ Verscheurd door innerlijke tegenstellingen
- ★ Vreugde en geluk, droefheid en wanhoop

Music Hall (1916)

Deels ook al in de moderniteit

- ★ Nieuw: thema van de stad
- ★ “Music hall” als beeld voor het chaotische stadsleven (moderniteit!)
- ★ Collectiviteit (cf. humanitair expressionisme)

<http://www.youtube.com/watch?v=bvGuClhOYm4>
Fragment uit Music-Hall

Fragment uit **Music Hall (1916)**

Cf; Geluidsfragment

Gelijk een zwakke vrouw d'armoe van heur
lijf verbergt

Onder een ruisend froufrou van rokken en
van kanten kleren

Zo dommelt de Music-Hall z'n lusteloos
begeren

Weg in 't schijnen en 't kwijnen van veel
rode en groene lichten.

Fragment uit **Music Hall (1916)**

Cf; Geluidsfragment

Nu rinkelt schel
De elektrische bel
En scheurt de vrede van den avond
Tot een rinkelende wond
Van bange blijheid.

Fragment uit **Music Hall (1916)**

Cf; Geluidsfragment

De mensen die voorbijgaan voelen
Hoe, als 'n klamme, koele
Drop, de tingeltangeltinteling
Op hun ziel zinkt,
Gelijk een regendrop op 't zinkevlak
Van een platdak.

Fragment uit **Music Hall (1916)**

Cf; Geluidsfragment

De mensen aarzelen, kijken
Even de neger aan
Die op en neer moet gaan,
Programma's reiken.

4. PvdO en poëzie

★ Music-Hall

★ **Het Sienjaal**

★ Feesten van Angst en Pijn

★ Bezette stad

★ Nagelaten gedichten

Drukproef van kaft van
"Het Sienjaal" van
Paul van Ostajen
Door Floris Jaspers

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Het Sienjaar (1918)

[opmerking: <sienjaar>
Spelling van Kollwijn]

Het Sienjaar (1918)

- ★ Typevoorbeeld van humanitair expressionisme!
- ★ Collectiviteit!
- ★ Brede verzen, lange zinnen
- ★ Associatief
- ★ “Boodschapperig”

A.M. Musschoot, Overzicht van de Nederlandse letterkunde (Gent, 2003)

★ Voorbeeld fragment uit
“Het Sienjaal”

< *Het Sienjaal* (1918)

Bespreking

4. PvdO en poëzie

★ Music-Hall

★ Het Sienjaal

★ **Feesten van Angst en Pijn**

★ Bezette stad

★ Nagelaten gedichten

Paul van Ostayen

DE FEESTEN VAN
ANOST en PUP

Gez.

1200-8111

★ Referaat Adéla

De feesten van angst en pijn

- ★ Privé-werk
- ★ Geschreven rond 1919-1921
- ★ Later als facsimile uitgegeven

met Paul J
ja Paul v C
is gewoel
van Oslagen

Ik wil **bloot** zijn
en beginnen

De feesten van angst en pijn

★ Nihilisme – voluntarisme

★ Afbreken – opbouwen

★ Voorbeeld

“Vers 5” en “Vers 6”

< *De feesten van angst en pijn*

Bespreking

4. PvdO en poëzie

★ Music-Hall

★ Het Sienjaar

★ Feesten van Angst en Pijn

★ **Bezette stad**

★ Nagelaten gedichten

Ontwerp voor Bezette Stad van Paul van Ostaijen door Oscar Jespers

Collectie AMVC-Letterenhuis
Antwerpen

Bezette stad (1921)

- ★ Invloed dadaïsme
  - ★ Collagetechnieken
  - ★ Readymades (bijv.: reclameteksten, kinderliedjes, etc.)
  - ★ Spot met bourgeoisie
- ★ Klanknabootsingen
- ★ Typografie!

A.M. Musschoot, Overzicht van de Nederlandse letterkunde (Gent, 2003)

De Quakzalver op zijn Theater
roert hier lustig zinnen snater.

Grote Zirkus van de H. Geest

heden avond optreden van

Godsdienst & Vorst & Staat!

of het wereldberoemde **TRIO**

gluimige **Knock-about**s!!!

Sukses! Sukses! Lachsukses!!

Dus het wachtwoord voor Oud & Jong!!

is: **OPGEPAST**. Allen op post in
de Zirkus van de h. **Geest**!! Allo allo!!

Optreden van het wereldberoemd **TRIO** Godsdienst Vorst Staat!

★ Voorbeeld Eerste pagina's uit
< *Bezette stad* (1921)
Bespreking

<http://www.youtube.com/watch?v=MHGmnjHPH2g&feature=related>

PvO en typografie

- ★ http://nl.youtube.com/watch?v=Lga9sg_woPk&feature=related
- ★ **Over de invloed van films op PvO's *Bezette stad***

4. PvdO en poëzie

★ Music-Hall

★ Het Sienjaar

★ Feesten van Angst en Pijn

★ Bezette stad

★ **Nagelaten gedichten**

Nagelaten gedichten

- ★ Onder de titel Het eerste boek van Schmoll wilde PvO een bundel samenstellen
- ★ Bevat de bekendste gedichten van PvO

Nagelaten gedichten

- ★ Het eerste boek van Schmoll = pianomethode voor beginners
- ★ Muziek!
- ★ Zuivere klankpoëzie
- ★ Cf. Organisch expressionisme!
- ★ Lyrisme à thème

★ Voorbeeld “Melopee”
< *Nagelaten gedichten*
Bespreking

5. PvO en proza

★ PvO en Kafka

★ PvO's grotesken

5. PvO en proza

★ **PvO en Kafka**

★ **PvO's grotesken**

PvO en Kafka

- PvO vertaalde Kafka als eerste niet-Tsjech
- Net als Kafka schreef PvO zg. “grotesken”

=> Herman Uyttersprot, *Paul van Ostaijen*

5. PvO en proza

★ PvO en Kafka

★ **PvO's grotesken**

Grotesken

★ PvO = voorloper van dit genre in de
Nederlandse literatuur!

Grotesken

Voorbeeld “Het bordeel van Ika Loch”

★ Ika Loch = de logica op haar kop

Grotesken

Grotesken: de logica op haar kop

- ★ Wat in traditionele verhalen belangrijk wordt geacht, krijgt weinig aandacht
  - ★ Handelingsverloop beperkt of onduidelijk
  - ★ Plot ontspoot vaak
  - ★ Uitwerking van personages beperkt
  - ★ Ruimte, tijd, etc. vaak niet “logisch”
  - ★ Wat ernstig is wordt belachelijk gemaakt

Grotesken

Grotesken: de logica op haar kop

- ★ Wat in traditionele verhalen onbelangrijk wordt geacht, krijgt veel aandacht
  - ★ Uitgebreide beschrijvingen van “details” en taboes
  - ★ Details, dingen die doorgaans als belachelijk worden beschouwd, worden op een serieuze manier behandeld

Grotesken

Grotesken: de logica op haar kop

- ★ Wat in traditionele verhalen belangrijk wordt geacht, krijgt weinig aandacht
- ★ Wat in traditionele verhalen onbelangrijk wordt geacht, krijgt veel aandacht
- ★ => spelen met traditionele leesverwachtingen

★ Voorbeeld “De overtuiging
van notaris Telleke”
< *Vogelvrij* (1928)
Bespreking

De overtuiging van notaris Telleke

Het had veel overtuigende bewijzen vanwege zijn bekenden gevegd [er waren ... nodig], alvorens notaris Telleke besloot een reis in een sneltrein te maken. En spijs [ondanks] deze bewijzen hield hij nog aan zijn mening vast.

De overtuiging van notaris Telleke

Dat ding beweegt te snel. Daar moeten ongelukken uit voortspruiten [voortkomen]. Als men de voeten te snel de ene voor de andere plaatst, valt men ook. Precies hetzelfde moest met een sneltrein gebeuren.

De overtuiging van notaris Telleke

Maar Telleke had zich laten overtuigen. Niet dat de ongelukken zelden voorkwamen, wel dat hij het ook eens wagen [proberen] kon. Dat was nu juist een beangstigend met-zich-in-het-onklare-zijn. [onklaar = duister, niet duidelijk]

De overtuiging van notaris Telleke

Nu zat Telleke in de sneltrein. Hij sprong, liep naar het venster en gilde [riep heel luid, schreeuwde]: de trein rijdt te snel. Er gebeuren zeker ongelukken.

De overtuiging van notaris Telleke

Telleke wou ongelukken vermijden. Hij riep nog: mijn reisgenoten, past op, er gebeuren zeker ongelukken. – Daarop en om het miserabele noodlot te mijden [vermijden], wierp hij zich door het venster van de sneltrein.

De overtuiging van notaris Telleke

Alvorens [vooraleer] het rijk der eeuwigheid in te gaan, dacht hij nog: dat heb ik feitelijk altijd gemeend. Zelfs mijn uiterste poging om het ongeluk te ontwijken heeft niets gebaat [opgeleverd, is ... voordelig geweest].

Paul van Ostaaijen

1896-1928

